

Paulina Szmielińska-Pietraszek

Akademia Pomorska
Słupsk

**ŹRÓDŁA INFORMACJI W ASPEKTCIE KSZTAŁCENIA
GEOGRAFICZNEGO
(WYNIKI BADAŃ W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH)**

**THE SOURCES OF INFORMATION IN THE ASPECT OF
GEOGRAPHICAL EDUCATION
(RESULTS OF A RESEARCH IN PRIMARY SCHOOLS)**

Zarys treści: W prezentowanym artykule podjęto próbę oceny stopnia wykorzystania różnych źródeł informacji przez uczniów, zarówno do przygotowania się (lub uzupełnienia wiadomości) do lekcji, jak i do zdobywania wiedzy wykraczającej poza program szkolny (informacji dotyczących bieżących wydarzeń na świecie i w Polsce, wiadomości na tematy będące przedmiotem zainteresowania uczniów). Wydaje się to istotne szczególnie w kontekście wdrażania do samokształcenia już na pierwszych etapach edukacji szkolnej, wyrabiania odpowiedzialnych nawyków i kształtowania postaw wobec samodzielnego zdobywania wiedzy. Samokształcenie staje się koniecznością życiową dla ogółu ludzi, bo tego wymagają obecne warunki społecznego bytowania i wymagania rynku pracy.

W artykule zaprezentowano wyniki badań dotyczących źródeł pozyskiwania wiedzy geograficznej przez uczniów klas szóstych szkół podstawowych. Szczególną uwagę zwrócono na Internet – narzędzie często wskazywane przez uczniów jako źródło uzupełniające (czasem podstawowe) do nauki przyrody.

Słowa kluczowe: samokształcenie, źródła wiedzy, edukacja w szkole podstawowej

Key words: self-education, the sources of knowledge, education in primary school

Wprowadzenie

W życiu codziennym każdy człowiek korzysta z informacji docierających do niego bezpośrednio ze świata zewnętrznego za pomocą zmysłów oraz przetworzonych i najczęściej utrwalonych przez innych ludzi. Głównym źródłem wiedzy o przestrzeni geograficznej jest ona sama, natomiast pośrednim – różne przekazy pochodzące „z drugiej ręki” (Licińska 2001). Uczniowie korzystają z informacji o przestrzeni geograficznej zawartych m.in. w podręcznikach, atlasach, Internecie, telewizji itd.

Zgodnie z podstawą programową przedmiotu 'przyroda' do celów, których osiągnięcie na II etapie edukacyjnym jest warunkiem powodzenia uczniów uczących się geografii w gimnazjum, należy wykształcenie umiejętności odbierania informacji o przestrzeni geograficznej zawartych w różnych źródłach. Podobne umiejętności akcentują zapisy treści przedmiotu 'historia i społeczeństwo', w ramach którego uczeń „podaje przykłady ważnych problemów współczesnej Polski, korzystając z różnych źródeł informacji (od osób dorosłych, z prasy, radia, telewizji, Internetu)”. Ponadto w komentarzu do podstawy programowej przedmiotu 'przyroda' w szkole podstawowej znajdujemy zapis, że „należy stosować na lekcjach przyrody metody, które [...] ukształtują umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji” oraz że „w szkole uczeń ma się nauczyć, jak ma się uczyć tego, czego się w szkole nie nauczył” (*Podstawa programowa...* 2009).

Ostatnio coraz częściej podkreśla się, że nie tyle ważny jest wyniesiony ze szkoły zasób wiedzy (który ulega szybkiej dezaktualizacji), ile umiejętność wzbogacania go przez samokształcenie. Kształtowanie tej umiejętności uczniów musi być więc odpowiednio uwzględnione w nauczaniu (*Zarys dydaktyki...* 1997).

Samokształcenie staje się w coraz większym stopniu także potrzebą całego społeczeństwa. Wiąże się to ze wzrostem poziomu wykształcenia oraz ze stałą koniecznością wzbogacania edukacji, niezależnie od miejsca i pozycji zajmowanej przez jednostkę w społeczeństwie. Samokształcenie staje się koniecznością życiową dla ogółu ludzi, bo to wymuszają warunki społecznego bytowania i wymagania rynku pracy. Wdrażanie do samokształcenia wymaga stosowania odpowiednich form i metod zapewniających uczniom właściwe zrozumienie tego typu działalności i wyrabianie odpowiednich umiejętności kształceniowych (Półturzycki 2005).

Idea samokształcenia nie jest niczym nowym w polskiej myśli pedagogicznej. Już w okresie międzywojennym ukazywały się opracowania dotyczące procesu samokształcenia, wśród których na szczególne podkreślenie zasługują prace Floriana Znanieckiego i Władysława Okińskiego (Półturzycki 1983). Także po wojnie powstało wiele poradników skierowanych do nauczycieli bądź uczniów, wskazujących na konieczność rozwoju poprzez samokształcenie. Wymienić tu można np. pracę Czesława Maziarza (1966), Zofii Matulki (1983) czy obszerny podręcznik Józefa Półturzyckiego (1983).

Pomimo, jakby się wydawało, dostrzegania wagi tej idei, opracowany w 1989 roku w ramach Komitetu Ekspertów do spraw Edukacji Narodowej raport tematyczny dotyczący samokształcenia jako podstawową tezę przyjmował stwierdzenie, iż „jedną z głównych przyczyn głębokiego kryzysu edukacji narodowej było obniżenie rangi samokształcenia: z procesu ogólnonarodowego w okresie powojennym do sprawy prywatnej Polaków, co obniżyło aktywność intelektualną jednostek i społeczeństwa polskiego” (Ludwiczak 1989). Czy po ponad dwudziestu latach i wielu próbach reformy polskiej szkoły i programów nauczania teza ta wydaje się ciągle aktualna? Jest to przecież okres spektakularnego rozwoju środków masowego przekazu, z Internetem na czele. Nie narzekamy już na brak wiadomości, lecz na ich nadmiar, a w dynamicznym procesie tworzenia się „społeczeństw informacyjnych” jedną z podsta-

wowych wartości ekonomicznych jest informacja oraz metody szybkiego jej pozyskania i przetworzenia (Pliszka 2005).

Celem prowadzonych badań jest próba ustalenia, czy współczesna szkoła wdraża uczniów do samokształcenia już na pierwszych poziomach edukacji, czy wyrabia określone nawyki i kształtuje potrzeby poszerzania wiedzy poza wymaganą programem szkolnym, wykorzystując różnorodne źródła informacji.

Zakres badań

Podstawowym założeniem badań było sprawdzenie wiedzy uczniów klas szóstych szkół podstawowych dotyczącej aktualnych wydarzeń gospodarczych, politycznych i kulturalnych w Polsce i na świecie, która nie wynika z realizacji programu nauczania na tym etapie edukacyjnym. Należało więc ustalić rodzaj źródeł informacji wykorzystywanych przez uczniów do zdobywania wiedzy. Drugim problemem było ustalenie źródeł informacji wykorzystywanych przez uczniów do zdobywania wiedzy geograficznej w ramach przedmiotu 'przyroda' oraz do rozwijania swoich zainteresowań.

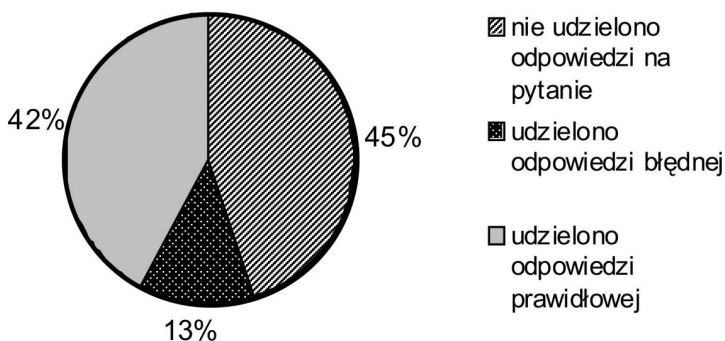
Badaniami objęto 1057 uczniów (561 dziewczynek i 496 chłopców) uczących się w klasach szóstych w 25 szkołach podstawowych zlokalizowanych w środowisku miejskim i wiejskim. Środowisko miejskie było reprezentowane przez 12 szkół znajdujących się w 6 miastach różnej wielkości (15-100 tys. mieszkańców), z których pochodziło 671 uczniów (63,5% ogółu badanych). Środowisko wiejskie reprezentowane było przez 386 uczniów (36,5% ogółu badanych) z 13 szkół. Badania zostały przeprowadzone przez studentów drugiego roku geografii z przyrodą podczas odbywania praktyki pedagogicznej w szkole podstawowej.

Źródła informacji o bieżących wydarzeniach w opinii uczniów

Część pierwszą badania oparto na 20 pytaniach dotyczących wydarzeń z okresu poprzedzającego badania, z koniecznością określenia, z jakiego źródła ta informacja pochodziła. Istotną z punktu widzenia kształtowania umiejętności samokształcenia była też ocena stopnia zainteresowania samodzielnym poszukiwaniem informacji bieżących oraz pogłębiania swoich zainteresowań.

Pytania koncentrowały się wokół zagadnień związanych z aktualnymi wydarzeniami w Polsce i na świecie w zakresie polityki, gospodarki, sportu i kultury. Pytania miały charakter otwarty – przykładowo: „Wymień państwa na świecie, gdzie znajdują się polskie misje wojskowe”, „Z którym miastem połączy Gdańsk autostrada A-1”, „W którym mieście budowany jest Stadion Narodowy”, „Do których krajów wyjeżdżają Polacy, aby zwiedzać zabytki starożytności” itp.

Niepokoić może zjawisko dużego odsetka uczniów, którzy w ogóle na te pytania nie odpowiedzieli (łącznie 45% pytań pozostało bez odpowiedzi) lub udzielili odpowiedzi złej (13% pytań). Taka sytuacja może dowodzić, że większa część uczniów nie interesowała się aktualną sytuacją polityczną, społeczną lub gospodarczą (ryc. 1).

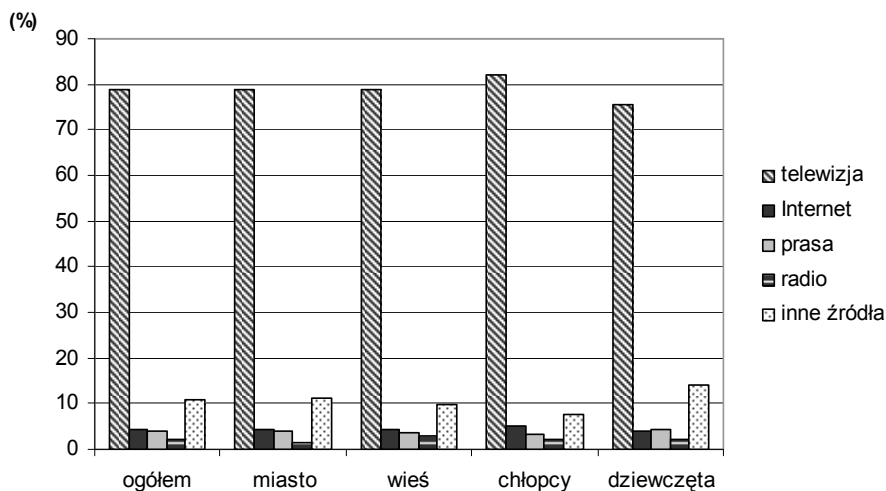

Ryc. 1. Znajomość aktualnych wydarzeń w Polsce i na świecie

Fig. 1. Knowledge of current events in Poland and worldwide

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych uczniów klas szóstych

Wśród wszystkich źródeł, z których uczniowie korzystali, by zdobyć informacje na temat bieżących problemów, wyraźnie dominowała telewizja (ryc. 2). Z niej czerpało swoją wiedzę prawie 79% uczniów, którzy udzielili prawidłowych odpowiedzi. Jej podstawowe znaczenie wynika z tego, że jest ona powszechnie dostępna dla każdego ucznia oraz że zawsze podaje informacje aktualne i często w atrakcyjnej formie, wzbogaconej przekazem obrazu i dźwięku. Ta powszechność jest także zauważalna

Ryc. 2. Struktura źródeł informacji wykorzystywanych przez uczniów szkół podstawowych według miejsca zamieszkania i płci (w % uczniów, którzy udzielili poprawnej odpowiedzi)

Fig. 2. The structure of sources of information used by elementary school students by place of residence and sex (in % of the students who gave the correct answer)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych uczniów klas szóstych

w braku różnicy w wynikach w układzie miasto – wieś (odpowiednio 78,7 i 78,9%). Istotne dysproporcje wystąpiły natomiast w rozkładzie wyników według płci. Częściej na korzystanie z telewizji wskazywali chłopcy niż dziewczęta, a różnica sięgała 7 punktów procentowych.

Drugą wskazywaną grupą źródeł informacji dla uczniów były źródła określone jako „inne”. Na czerpanie wiedzy z tych źródeł wskazało prawie 11% badanych. Wymieniano tu najczęściej szkołę, rodziców i grupę rówieśniczą. W większym stopniu z tego źródła korzystały dziewczęta (14,1%) niż chłopcy (7,5%).

Zaskakująco niską pozycję zajął Internet, na który wskazało jedynie 4,5% uczniów (5,0% chłopców i 4,0% dziewcząt). Jak jednak wykazały badania dotyczące wykorzystywania przez uczniów Internetu, jego zasoby służą przede wszystkim uczniom do przygotowania się do lekcji (taką deklarację złożyło ponad 81% badanych), a wśród przedmiotów szkolnych, do których jest on najczęściej wykorzystywany, na pierwszym miejscu znalazła się właśnie przyroda (tak zadeklarowało 48,1% badanych). Na podstawie zestawienia uzyskanych wyników można stwierdzić, iż uczniowie w szkole podstawowej nie przywiązują jeszcze dużej wagi do Internetu jako źródła informacji o bieżących wydarzeniach.

Niski był także odsetek uczniów, którzy wskazywali na takie źródła, jak prasa (3,9%) i radio (2,1%). Częściej z prasy korzystają dziewczęta (4,5%) niż chłopcy (3,3%). Natomiast wykorzystanie radia było bardziej charakterystyczne dla mieszkańców wsi (3% w porównaniu z 1,5% mieszkańców miast).

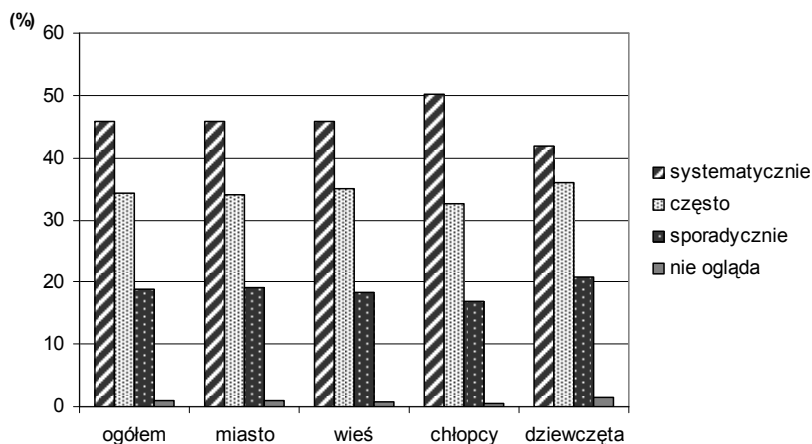
Telewizja podstawowym źródłem informacji o aktualnych problemach

Analiza wyników badań pozwoliła jednoznacznie stwierdzić, że podstawowym źródłem wiedzy o aktualnych problemach współczesnego świata, Polski i regionu dla uczniów była telewizja. Pozostałe źródła miały znacznie mniejsze znaczenie. Przekaz telewizyjny jest formą, która dostarcza szczególnie bogatych możliwości samokształceniowych. To bogactwo może znacząco sprzyjać celom kształcenia, pod warunkiem, że odbiorca będzie umiejętnie wdrożony do korzystania z nich. Dotyczy to, po pierwsze, systematycznego korzystania z tego środka przekazu, a po drugie, świadomego wyboru oglądanych audycji telewizyjnych.

Podczas rozpatrywania zagadnień związanych z telewizją jako podstawowym źródłem informacji szczególną uwagę zwrócono więc na programy informacyjne oraz na częstotliwość ich oglądania.

Analiza wyników badań wykazała, że programy informacyjne w telewizji oglądało 86% respondentów. Częściej czas spędzała przy telewizji, oglądając m.in. programy informacyjne, młodzież wiejska (91%) niż miejska (83%). Prawie 80% uczniów oglądało co najmniej jeden program informacyjny w telewizji codziennie (45,8%) lub często – czyli 2-3 razy w tygodniu (32,5%). Niepokojące jest jednak to, że 20,3% badanej populacji, czyli przeciętnie co piąty uczeń, nie oglądało żadnego programu informacyjnego lub oglądało je sporadycznie (rzadziej niż raz w tygodniu). Rozkład częstotliwości oglądania telewizji w układzie miasto – wieś był podobny. Nieco inaczej natomiast przedstawiało się podejście do oglądania pro-

gramów informacyjnych wśród dziewcząt i chłopców. Chłopcy oglądali te programy bardziej systematycznie niż dziewczęta, bowiem przeszło połowa (50,2%) oglądała je codziennie lub prawie codziennie (dla dziewcząt udział ten wynosił 41,9%) (ryc. 3).

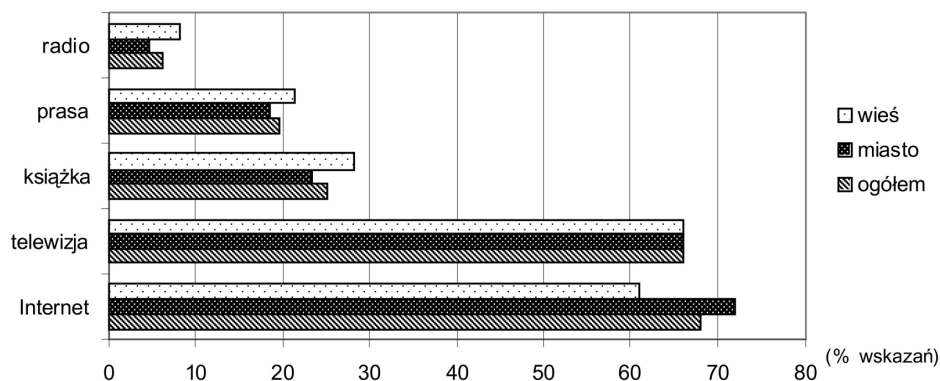

Ryc. 3. Częstotliwość oglądania programów informacyjnych w telewizji (% badanych)
 Fig. 3. The frequency of watching information programs on television (% of respondents)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych uczniów klas szóstych

Podstawowe źródła informacji według uczniów

Jednym z problemów badawczych było ustalenie preferencji uczniów w zakresie korzystania z różnych źródeł, zarówno w celu poszukiwania informacji o bieżących

Ryc. 4. Podstawowe źródła informacji według uczniów (możliwych kilka wskazań)
 Fig. 4. The main sources of information according to the students (possible several answers)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych uczniów klas szóstych

problemach, uczenia się (odrabiania lekcji), jak i rozwijania swoich zainteresowań. Badani mieli możliwość określenia 2-3 źródeł informacji, które – ich zdaniem – są dla nich najważniejsze i z których najczęściej korzystają (ryc. 4).

Pobieżne nawet porównanie źródeł informacji bieżącej (por. ryc. 2) i preferencji uczniów w zakresie wykorzystania różnych źródeł (ryc. 4) wykazują bardzo istotne różnice. Badani wskazali, że najważniejszym według nich źródłem informacji jest Internet, chociaż w przypadku odpowiedzi na pytania dotyczące aktualnych zagadnień miał on znaczenie niewielkie. Dowodzi to, że już kilkunastoletnia młodzież rozumie i docenia znaczenie Internetu jako źródła informacji, ale najprawdopodobniej kojarzy go bardziej ze zbiorem wiadomości do uczenia się (przygotowania do lekcji) i rozrywką niż źródłem informacji bieżącej. Na drugim miejscu znalazła się telewizja ze wskaźnikiem niewiele odbiegającym od wartości dla Internetu. Na kolejnych miejscach, ale już ze znacznie mniejszym odsetkiem, uplasowały się tradycyjne dotychczas źródła informacji – książka (25,2%), prasa (19,7%) i radio (6,1%).

Nieco inaczej wypada ten ranking w ocenie uczniów mieszkających w mieście i na wsi. Mieszkańcy miast przykładają większą wagę do Internetu niż mieszkańcy wsi (odpowiednio: 72 i 60,9%), co wynika prawdopodobnie z trudności w dostępie do infrastruktury sieciowej na wsi i relatywnie niższego stopnia zamożności społeczeństwa wiejskiego. Natomiast dla młodzieży wiejskiej najważniejszym źródłem pozostaje nadal telewizja. Także wśród innych źródeł informacji wyraźniej zaznaczona jest przewaga źródeł tradycyjnych na wsi w porównaniu z analogicznymi wskaźnikami dla miast.

Geograficzne zainteresowania uczniów

Definicja samokształcenia zaproponowana przez Maziarza (1966) zakłada, iż jest to pewna forma działalności ludzkiej, którą człowiek podejmuje dobrowolnie pod wpływem określonych motywów i dla zaspokojenia własnych potrzeb. Z tego punktu widzenia ważne wydało się zagadnienie, czy uczniowie wykazują zainteresowanie problematyką geograficzną i jakie problemy chcieliby poznawać w przyszłości lub już aktualnie poznają samodzielnie. Odpowiedzi na pytanie udzieliło 340 uczniów (32% wszystkich respondentów).

W badanych środowiskach zainteresowanie problematyką geograficzną jest dość zróżnicowane. Większe zainteresowanie geografją wykazują uczniowie szkół wiejskich (48% w stosunku do 22% w miastach). Potwierdza to wyniki badań przeprowadzonych w województwie łódzkim, które wskazują na większą rangę geografii wśród uczniów szkół wiejskich (Mularczyk, Kowalska 2003).

Przeprowadzona analiza odpowiedzi uczniów (wymieniano najczęściej jeden lub dwa tematy) pozwoliła na pogrupowanie ich w czternaście działów tematycznych (tab. 1). Do problemów najbardziej interesujących należą tematy z zakresu działów: „kontynenty, regiony, kraje”, „Ziemia we Wszechświecie”, „Ziemia jako środowisko życia” oraz „globalne zagrożenia środowiska”.

W grupie najczęściej wskazywanych problemów znalazły się zagadnienia z geografii regionalnej: wiedza o kontynentach, regionach i państwach świata. Na podkreślenie

zasługuje szczególnie duże zainteresowanie uczniów odległymi krajami świata (m.in. Turcją, Egiptem, Indiami, Birmą) i odległymi kontynentami (Afryką). Na drugim miejscu wśród problematyki zaproponowanej przez uczniów znalazły się zagadnienia z zakresu działu „Ziemia we Wszechświecie” (Kosmos, planety Układu Słonecznego). Największe zainteresowanie tą problematyką wykazali uczniowie szkół wiejskich.

Tabela 1

Geograficzne zainteresowania uczniów klas szóstych (% wskazań)

Table 1

The geographical interest in of the sixth grade students (% of responses)

Grupa zagadnień	ogółem	dziewczęta	chłopcy	miasto	wieś
kontynenty, regiony, kraje	18,0	17,0	20,3	18,5	17,6
Ziemia we Wszechświecie, Kosmos, planety Układu Słonecznego	16,5	17,8	15,9	12,8	19,8
Ziemia jako środowisko życia, świat roślinny i zwierzęcy	15,9	18,5	12,3	18,5	14,0
globalne zagrożenia środowiska, formy ochrony środowiska	12,5	13,5	11,4	16,9	9,2
najważniejsze wydarzenia w dziejach Ziemi	8,1	9,6	6,4	5,1	10,7
kłęski żywiołowe (wybuchy wulkanów, trzęsienia ziemi, tsunami i in.)	6,6	3,9	10,3	6,7	6,6
ukształtowanie powierzchni Ziemi, wybrane krajobrazy świata	5,4	6,6	3,0	3,6	6,6
wody oceaniczne i lądowe	4,3	3,1	4,4	4,6	4,0
klimaty kuli ziemskiej	3,5	1,9	6,0	4,1	3,3
problemy demograficzne, nierównomierny rozwój społeczno-gospodarczy, problem głodu na świecie	2,6	2,3	3,0	3,1	1,8
mapa, określanie położenia geograficznego na mapie	2,3	1,9	2,0	3,1	1,8
konflikty zbrojne na świecie	1,7	1,5	2,0	1,0	2,2
zróznicowanie regionalne Polski	1,3	1,5	2,0	1,5	1,2
inne (np. Trójkąt Bermudzki)	1,3	0,9	2,0	1,5	1,2

Źródło: badania ankietowe uczniów klas szóstych

Kolejne miejsce wśród wskazanych tematów zajmuje wiedza z zakresu działów „Ziemia jako środowisko życia” i „Globalne zagrożenia środowiska”. Proponowane tematy dotyczą zróżnicowania świata roślinnego i zwierzęcego oraz problemów jego ochrony. Na te zagadnienia zwracali uwagę częściej uczniowie szkół miejskich oraz dziewczęta.

Stosunkowo duży udział wśród zgłoszonych tematów, zwłaszcza przez uczniów szkół wiejskich, zajmują najważniejsze wydarzenia w dziejach Ziemi (rozwój życia na Ziemi, przyszłość świata). Dość duże jest również zainteresowanie, przede wszystkim wśród chłopców, klęskami żywiołowymi – przyczynami i skutkami wybuchów wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami.

Wśród wymienianej problematyki znalazły się zagadnienia dotyczące ukształtowania powierzchni Ziemi, rozmieszczenia i wielkości mórz i oceanów oraz zróżnicowania klimatów kuli ziemskiej. Jako interesujące wskazano również tematy dotyczące: liczby ludności i nierównomiernego rozwoju społeczno-gospodarczego (m.in. problem głodu na świecie), a także zagadnienia z zakresu kartografii (określanie położenia geograficznego). Uczniowie, zwłaszcza chłopcy, interesują się również współczesnymi konfliktami zbrojnymi (Gdzie i dlaczego na świecie są wojny?; Problem terroryzmu). Kolejne miejsce zajmuje tematyka dotycząca geografii Polski. Większość zaproponowanych tematów związana jest ze zróżnicowaniem regionalnym kraju.

Uwagi końcowe

W świetle przeprowadzonych badań należy stwierdzić, iż współczesna szkoła w ograniczonym zakresie wdraża uczniów do samokształcenia. We wcześniejszych badaniach i obserwacjach wskazywano już wielokrotnie na częste lub nawet nadmierne korzystanie przez uczniów z Internetu. Okazuje się jednak, iż wykorzystywany jest on zazwyczaj do wspomaganie uczenia się (odrabiania lekcji), a nie jako źródło informacji o bieżących wydarzeniach czy źródło rozwijania zainteresowań geograficznych. Większe możliwości, jakie w zakresie infrastruktury środków masowego przekazu, tj. telewizji i Internetu, stwarzane są w miastach, nie idą także w parze z większym zainteresowaniem i wykorzystaniem tych źródeł przez młodzież miejską. Zjawiskiem budzącym niepokój jest stosunkowo małe zaangażowanie uczniów w zakresie korzystania ze źródeł przekazujących aktualne informacje z kraju i ze świata, co dowodzi braku zainteresowań problematyką społeczną, polityczną, kulturalną, a nawet sportem.

Zaprezentowane wyniki badań mogą sugerować także słabości kształcenia geograficznego (dotyczy to jednak również innych przedmiotów), wynikające zapewne z nadal ogromnej roli klasycznych źródeł informacji (podręcznik, atlas), a mniejszego zainteresowania szkoły promowaniem i uczeniem posługiwania się innymi źródłami informacji czy wdrażaniem do samokształcenia.

Pamiętać należy, iż wśród kompetencji, których znaczenie rośnie na rynku pracy w ostatnich latach, wymienia się między innymi „zdolność uczenia się”, „umiejętność pozyskiwania i analizowania informacji z różnych źródeł”, „zdolność do samodzielnej pracy” oraz „korzystanie z komputera i Internetu” (Szkurłat 2011). W związku z tym problem samokształcenia nie dotyczy tylko kolejnych szczebli systemu edukacji w Polsce, ale szerzej całego społeczeństwa. Przeszło 20 lat od wspomnianego na wstępie raportu o samokształceniu w edukacji narodowej nie zmieniło jeszcze zasadniczo polskiej mentalności (zaliczenia, zdania egzaminu, zdobycia jakiegoś „pa-

pierka”/zaświadczenia, zamiast zdobywania i pogłębiania wiedzy, doskonalenia umiejętności). Najlepsze tego przykłady obserwuje się na polskim rynku pracy, począwszy od zatrudniania absolwentów (jako tych, których szkoła, w opinii pracodawców, niewiele nauczyła), poprzez ustawiczne doskonalenie kwalifikacji pracowników (a właściwie często jego brak), aż do stanu bezrobocia i konieczności zdobycia nowego zawodu czy nabycia nowych umiejętności w późniejszym wieku (por. Szmielińska 2001).

Tworzenie się nowego społeczeństwa powinno rozpoczynać się już w szkole podstawowej i być kontynuowane na kolejnych etapach kształcenia. I to właśnie geografia jest przedmiotem, który może odegrać istotną rolę w procesie kształtowania społeczeństwa, bowiem wynika to z jej celów i metod kształcenia, a przede wszystkim z wielu możliwości, których w odniesieniu do analizowanej problematyki nie mają inne przedmioty szkolne (Pliszka 2005).

Geografia jako przedmiot nauczania w szkole jest lubiana i popularna. Wiedza i umiejętności, które niesie ze sobą, nie są jednak w pełni dostrzegane, nie tylko chyba wśród uczniów, ale w ogóle w społeczeństwie. Ponadto użyteczność wiedzy i umiejętności geograficznych w przyszłej pracy zawodowej nie dotyczy wyłącznie grup zawodów ściśle związanych z geografiami (Szmielińska-Pietraszek 2011). Stwarza to więc szansę wykorzystania tych zagadnień do rozbudzania wszechstronnych zainteresowań uczniów i przygotowywania ich do dalszego samokształcenia.

Polski system edukacyjny ewoluuje wraz z przemianami zachodzącymi w świecie, lecz w wielu wypadkach tempo tej ewolucji nie gwarantuje pełnego wyposażenia absolwenta szkoły w umiejętności pożądanego z punktu widzenia oczekiwań przyszłego rynku pracy. Miejmy nadzieję, że przygotowywana obecnie Polska Rama Kwalifikacji, akcentująca wyraźnie ideę uczenia się przez całe życie (Long Life Learning), przyczyni się do pewnej zmiany mentalności polskiego społeczeństwa, w tym sposobu edukacji dzieci i młodzieży, począwszy od najniższych szczebli systemu edukacyjnego.

Literatura

- Licińska D., 2001, *O źródłach wiedzy geograficznej i ich wykorzystaniu*, Toruń
- Ludwiczak S., 1989, *Samokształcenie w edukacji narodowej*, Seria Raporty Tematyczne, 14, Komitet Ekspertów do spraw Edukacji Narodowej, Warszawa-Kraków
- Matulka Z., 1983, *Metody samokształcenia*, Warszawa
- Maziarz C., 1966, *Proces samokształcenia*, Warszawa
- Mularczyk M., Kowalska A., 2003, *Postawy gimnazjalistów wobec geografii szkolnej*, Geografia w Szkole, 5
- Pliszka M., 2005, *Warunki zastosowania komputerów w nauczaniu i uczeniu się geografii w aspekcie celów kształcenia geograficznego*. W: *Współczesne formy i metody w dydaktyce geografii*, red. K. Kopeć, Gdynia-Pelplin, s. 37-44
- Podstawa programowa z komentarzami*, 2009, www.reformaprogramowa.men.gov.pl, z dnia 20.09.2011
- Pólturzycki J., 1983, *Wdrażanie do samokształcenia*, Warszawa
- Pólturzycki J., 2005, *Dydaktyka dla nauczycieli*, Toruń

- Szkurlat E., 2011, *Problemy jakości kształcenia geograficznego na tle zmian w kształceniu akademickim w Europie i w Polsce*. W: *Efekty kształcenia geograficznego na różnych poziomach edukacji*, red. M. Tracz, E. Szkurlat, Prace Komisji Edukacji Geograficznej PTG, Tom 1, Warszawa-Kraków, s. 116-125
- Szmielińska P., 2001, *Bezrobocie absolwentów a oczekiwania pracodawców na rynku pracy Słupska*. W: *Wpływ integracji europejskiej na przemiany strukturalne obszarów o wysokim bezrobociu*, Zeszyty Naukowe Wydziału Ekonomii i Zarządzania, 7, Koszalin, s. 353-364
- Szmielińska-Pietraszek P., 2011, *Geographic education in creating vocational skills of the youth secondary schools*, Prace i Studia Geograficzne, 48, s. 151-160
- Zarys dydaktyki geografii*, 1997, red. S. Piskorz, Warszawa.

Summary

The main source of information about geographical space is it by itself. However indirect sources of information can be called "from the second hand". The junior students benefit from information about geographical space which exists, for example, in textbooks, atlases, the Internet, television and others.

In this article author makes an attempt to assess the level of usage of these sources of information by pupils, as well as to prepare for the lesson or to round out the knowledge and in particular to acquire the knowledge which exceeds the school program (these are the recent news from the world and Poland or the information which are the subject of interest among students). It seems to be of great significance in the context of implementation on the very first levels of school education to develop right habits and to create right attitudes. Self-education becomes the necessity of life for all people, because current living conditions of societies as well as labour market demand it. The implementation to self-education should not proceed too impetuous and demands the usage of appropriate forms and methods which assure pupils of the right comprehension of this activity and allow to create suitable educational skills.

In the article author presented results of a research which concerns the sources of acquiring geographical knowledge by pupils from sixth classes of primary schools. Special analyse was dedicated to the Internet, which is the main tool pointed out by the students to gain some additional information (very often the only one) when learning nature sciences.

The research, which was carried out, showed that students' engagement in using the sources of information which passes through latest news from Poland and the rest of the world is relatively small. It proves that there is a lack of interest in social field, politics, cultural cases and even sport events. The results presented might be somehow a demonstration of weaknesses of education (not only geographical), which probably have been arising still from huge role of classical sources of information (textbooks, atlases) in the system, but smaller interest from school to promote learning by using alternative sources of information or implementing self-education.

